herpy

VARANER

Nilvaran

Varanus niloticus

Varanus niloticus er et af Afrikas største firben: op til 2 m lang, vandglad, hurtig og meget forsvarsvillig. Som voksen kræver den et helt rum.

Familie: Varanidae Engelsk: Nile Monitor Tidligere navn: *Varanus ornatus* Udgivet 16. november 2026

SPECIFIKATIONER

DYRET

Voksenstørrelse	**120-220 cm** total længde inkl. hale
Vægt	**6.000-15.000 g**
Levetid	**10-20 år**
Aktiv	**Dag**
Levevis	**Træboende, gravende og semi-akvatisk**
Biotop	**Savanne og vådområde**
Sværhedsgrad	**Ekspert**

PASNING

Min. terrarie	**400 × 200 × 150 cm** L × B × H til 1 voksent dyr
Temperatur, dag	**26-32 °C**
Hotspot	**35-45 °C**
Temperatur, nat	**22-26 °C**
Luftfugtighed	**50-70 %**
Vand	**Vanddel** dybde 30-50 cm
Vandtemperatur	**24-28 °C**
UVB	**Nødvendig** Ferguson-zone 3
Kost	**Insekter, hvirveldyr og orme/snegle**
Holdes	**Enkeltvis**

AVL

Formering	**Æglæggende**
Kønsmoden	**24-48 mdr.**
Kuldstørrelse	**5-60 æg**
Kuld pr. år	**1**
Inkubation	**120-300 dage** ved 27-30 °C

BESKYTTELSE OG PAPIRER

CITES	**Appendiks II**
EU-bilag	**Bilag B**
IUCN	**Ikke truet (LC)**

Arten må ikke holdes af private i Danmark: den står i bilag 1 til bekendtgørelse nr. 1261 af 17.11.2015 om forbud mod hold af særlige dyr (sammen med *V. ornatus*, der regnes for synonym). Dyrehandlere må heller ikke holde eller sælge den. Undtaget er godkendte zoologiske anlæg og anmeldte cirkus; dyr, der lovligt var i privat eje 1.1.2016, må beholdes med tilladelse fra Fødevarestyrelsen, hvis de er mærket og ikke kan formere sig. Arten er CITES liste II og EU bilag B.

Om arten

Arten er en stor, kraftigt bygget varan med en høj, sammentrykt hale, der bruges som ror i vand og som våben ved forsvar. Voksne dyr er gråbrune til olivengrønne med gule pletter og tværbånd på ryg, lemmer og hale, mens bugen og struben er lysere med mørke tværbånd. Hovedet er højt, og hos voksne er tænderne stumpe og velegnede til at knuse snegle- og krebsdyrskaller. Ungerne er sorte med gule tværbånd og gule tegninger på hoved og hals og er langt mere farvestrålende end de voksne. Kønnene ligner hinanden.

V. niloticus bliver 120-220 cm inklusive hale, i sjældne tilfælde op til 244 cm. Snude-kloak-længden er omkring 50 cm hos et dyr af gennemsnitsstørrelse og op til omkring 80 cm. Store voksne dyr vejer 6-15 kg, enkelte op til 20 kg, men der er også angivet helt ned til 1-2 kg for voksne dyr i nogle bestande. Nyklækkede unger er 17-30 cm lange og vejer omkring 26 g, og de vokser hurtigt, når de får rigeligt med føde.

Taksonomien er ikke endelig afklaret. *V. niloticus* er traditionelt et artskompleks. Dyr fra regnskovene i Vest- og Centralafrika er tidligere ført som *V. ornatus*, men regnes i dag oftest for samme art, og en genetisk undersøgelse har desuden foreslået at udskille dyr fra de vestafrikanske skove og den tilstødende savanne som en selvstændig art, *V. stellatus*. Her bruges den brede afgrænsning.

Det er ikke en art, man kan anbefale som kæledyr. Den er stærk, hurtig og kan forsvare sig med bid, kløer og halesmæld. Små dyr er billige og pæne, og det har ført til mange impulskøb. Det svære ved arten er ikke foderet, men at den hurtigt bliver meget stor, ofte forbliver aggressiv og er meget kostbar at huse og fodre.

Udbredelse og levested

Varanus niloticus findes i det meste af Afrika syd for Sahara og er desuden udbredt langs Nilen helt op til Egypten. Den mangler i Saharas ørkener, i Kalahari og i store dele af Afrikas Horn, men er almindelig langs floder og søer i hele resten af området. Den oprindelige udbredelse omfatter lande som Sydafrika, Botswana, Tanzania, Kenya, Uganda, Etiopien, Sudan, Egypten, Tchad, Nigeria, Mali, Senegal, Ghana og Gabon.

Der er indførte bestande uden for Afrika, bl.a. i Florida, hvor dyr, der er undsluppet eller sat ud af private holdere, har dannet ynglende bestande. De er ikke med på kortet, som kun viser den oprindelige udbredelse. Fund uden for Afrika på kortet stammer fra sådanne bestande eller fra dyr i fangenskab.

> **Oprindelig udbredelse:** Sydafrika, Eswatini, Lesotho, Namibia, Botswana, Tanzania, Mozambique, Zimbabwe, Zambia, Angola, Malawi, Gabon, Congo-Kinshasa, Kenya, Uganda, Cameroun, Den Centralafrikanske Republik, Etiopien, Eritrea, Somalia, Sudan, Sydsudan, Tchad, Egypten, Liberia, Elfenbenskysten, Ghana, Togo, Benin, Burkina Faso, Niger, Nigeria, Mali, Mauretanien, Senegal, Gambia, Guinea, Ækvatorialguinea, Sierra Leone og Guinea-Bissau.

LEVESTED

Varanus niloticus lever i mange slags landskaber: lysåben skov, tør savanne, krat, sumpe og mangrove, fra havniveau op til omkring 1.600 m. Fælles for dem er næsten altid vand i nærheden: floder, søer, damme og midlertidige vandhuller. Dyrene er fremragende svømmere og klatrere. Unge dyr ligger ofte på grene over vandet og lader sig falde ned i det, hvis de forstyrres.

Åbne, solbeskinnede steder er nødvendige til solbadning, og arten ses jævnligt på tage og veje. Den graver selv huler i blød, sandet jord eller udvider eksisterende huler, og den bruger sprækker og termitbo som skjul. I de koldeste dele af udbredelsen i Sydafrika overvintrer den i store klippesprækker eller huler. Æg lægges i jord eller i aktive termitbo, hvor termitterne efterfølgende lukker hullet og beskytter æggene.

Arten er dagaktiv og søger aktivt efter føde over store arealer.

Pasning

TERRARIET

Et voksent dyr på 150-200 cm skal have et anlæg af en helt anden størrelse end et almindeligt terrarie: et meget stort bur med træer at klatre i og et stort bassin at svømme i. Der findes ingen almindeligt anerkendt, målt minimumsnorm for arten. En hun af regnskovsformen *V. ornatus* på 131 cm har levet i årevis i et terrarie på 150 × 120 × 140 cm, men for et fuldvoksent dyr er det for lidt. En almindelig tommelfingerregel for jordlevende varaner er mindst 5 × 2 × 2 gange snude-kloak-længden, hvilket for et dyr på 80 cm fra snude til kloak giver 400 × 160 × 160 cm. Målene her er derfor fastsat ud fra voksenstørrelsen og artens levevis: mindst 400 × 200 × 150 cm (længde × bredde × højde) til ét dyr, og et helt rum eller en sikret udendørs facilitet er bedre. Arten bør ikke holdes sammen med andre dyr.

Unger kan i de første måneder bo i et terrarie på omkring 120 × 60 × 60 cm (et skøn, ikke dokumenteret), men de vokser hurtigt og skal rykkes op flere gange. Regn fra starten med, at der skal bygges et voksenanlæg inden for 1-2 år.

Indretning: Bunden skal være dyb (mindst 30-40 cm; et skøn) og bestå af en fugtig blanding af jord og sand, hvor dyret kan grave huler; i naturen graver hunnerne reder op til 70 cm ned. Lav mindst to eller tre solide skjul af sten, rør eller betonhuler, der kan klare et stærkt dyr, eller brug store rør af korkbark. Arten er en dygtig klatrer, så sæt kraftige grene og hylder op, der kan bære mindst 10-15 kg. Et fast vandparti, hvor hele dyret kan bade, er nødvendigt (se vand i afsnittet om fugt).

Byggeri og sikring: Alle låger skal kunne låses, og glasset skal være hærdet, eller fronten laves af tyk akryl. Varmekilder skal være afskærmede med net eller i loftet, så dyret ikke kan nå dem og brænde sig. Elinstallationer skal være uden for rækkevidde. Brug materialer, der kan vaskes af, for et så stort dyr sviner meget.

TEMPERATUR

Varanus niloticus er en solelsker. Baggrundstemperaturen om dagen skal være 26-32 °C; en voksen hun af regnskovsformen *V. ornatus* er holdt sund i mange år ved 25 °C om vinteren og 32 °C om sommeren. Angivelserne for solpladsen svinger fra 30-35 °C til 45 °C, så sigt efter en overfladetemperatur på 35-45 °C, målt med et infrarødt termometer på det sted, hvor dyret ligger. Højere solpladstemperaturer er ikke dokumenteret for arten. Natten er ikke dokumenteret i tal; 22-26 °C er et skøn.

Det vigtigste er en stor temperaturgradient, så dyret selv kan vælge mellem en kold og en varm ende. Brug en eller flere kraftige lamper over en stor flade af sten eller træ og reguler dem med termostat. Alle varmekilder skal være afskærmede. Hold øje med dyrets adfærd: et dyr, der ligger bredt på solpladsen i timevis, har for lidt varme, og et dyr, der står med åben mund og søger skygge, har for meget. Mål temperaturen flere steder med digitale termometre. I de koldeste dele af udbredelsen går arten i delvis vinterhvile, men det er hverken nødvendigt i fangenskab eller for at få den til at yngle.

Læs mere: Varme og temperatur Læs mere: Vinterhvile og årstider

LUFTFUGTIGHED OG VAND

Arten er knyttet til vand, og luftfugtigheden skal ligge omkring 50-70 %, med et fugtigere område i de dybere lag af bunden og et tørrere ved solpladsen. Fugtighedstallene er et skøn og ikke dokumenteret for arten i fangenskab. En fugtig, dyb bund giver både en grav at skjule sig i og et sted, hvor luftfugtigheden holdes oppe, uden at hele anlægget bliver vådt.

Vand: Vandpartiet er en fast del af anlægget. Det skal være stort nok til, at hele dyret kan ligge dybt i vandet og svømme, og som en rettesnor 30-50 cm dybt med en let indgang, så dyret nemt kommer op igen. Vandet holdes ved 24-28 °C (et skøn). Dyr af den størrelse sviner i vandet, og det skal derfor have et kraftigt filter eller skiftes ofte, i praksis ofte hver dag. Vandpartiet er også den sikreste måde at holde dyret rent og hydreret på.

Læs mere: Luftfugtighed, sprøjtning og ventilation

LYS OG UVB

Arten er dagaktiv og soler sig meget, og UVB-lys er nødvendigt. Ferguson-zone 3 er et rimeligt udgangspunkt, dvs. et UV-indeks på omkring 1,0-2,6 i den solbeskinnede del af anlægget og op til ca. 3-7 lige på solpladsen, mens dyret kan trække sig i skygge. Brug kraftige UVB-rør eller metaldamplamper, som dækker en stor del af solområdet, og skift dem efter producentens anvisning, typisk efter 6-12 måneder. Præcise UV-værdier for arten er ikke dokumenteret, og tallene er lånt fra praksis for beslægtede, dagaktive varaner.

Hold lyset tændt 12-13 timer om dagen om sommeren og 10-11 timer om vinteren og styr det med et timerur. Om natten skal der være mørkt.

Læs mere: Lys og UVB

FODER

I naturen er arten en opportunistisk jæger, som æder regnorme, snegle, krebs og krabber, biller, græshopper, edderkopper, myrer, frøer, tudser, fisk, gnavere, firben, slanger, fugle og deres æg samt krokodilleæg og -unger, og som også æder ådsler. Hårdskallede bløddyr er en vigtig del af kosten: det kraftige kranium, de stumpe tænder og den bueformede underkæbe er bygget til at knuse dem. Hos unger består kosten mest af insekter og andre hvirvelløse dyr, og først senere kommer hvirveldyr til.

I fangenskab skal kosten være varieret. Unge dyr får store insekter, fx fårekyllinger, græshopper og kakerlakker, samt snegle og krebs. Også voksne bør have snegle, muslinger og krebsdyr som en fast del af kosten, suppleret med hele fødedyr som fisk, æg, kyllinger, mus og rotter. En voksen hun af regnskovsformen er holdt sund i mange år på ét måltid om ugen af rotter, fisk, kyllinger og æg. Hvor ofte unger skal fodres, er ikke dokumenteret for arten; dagligt til hver anden dag er et skøn.

Fedme er det største problem i fangenskab og ses ofte ved obduktion, hvor fedtet sidder langs kroppens sider; overvægtige hunner er endda blevet forvekslet med drægtige. Dyr i fangenskab bevæger sig langt mindre end i naturen, hvor de hele tiden er på jagt efter føde eller en partner. Hold derfor kosten varieret og mængden nede, og vej dyret jævnligt. Drys insekterne med kalk, og giv jævnligt D3-vitamin, hvis dyret ikke får tilstrækkeligt UVB. Undgå hakket oksekød og hundefoder som fast føde. Foderet skal helst gives i en separat skål eller på et fodringssted, så dyret ikke får substrat med ind. Vask hænder og redskaber grundigt efter fodring, fordi råt kød og fisk er en kilde til smitte.

Læs mere: Foderdyr: hold og avl Læs mere: Kalk, vitaminer og tilskud

ADFÆRD OG HÅNDTERING

Sikkerheden kommer først. *Varanus niloticus* er hurtig, stærk og meget forsvarsvillig. Truet reagerer den ved at rejse sig højt på benene, krumme ryggen, puste struben op, hvæse og slå med halen, og som sidste udvej bider den og afgiver en ildelugtende væske fra kloakken. Bid fra et voksent dyr kan give dybe, alvorlige sår, kløerne er skarpe som skalpeller og kan flå huden op, og selv et lille dyr kan give et halesmæld, der efterlader en brændende, rød stribe. Et stort dyr, der vrider sig i hænderne, er svært at holde, og kraftige læderhandsker er set flået i stykker. Unge dyr bruger især halen i forsvar.

Mange dyr bliver ikke tamme, selv om de er blevet håndteret, fra de var små, og voksne dyr i fangenskab opfører sig ofte aggressivt. Håndtering bør derfor ikke være en daglig rutine. Hold dyrene i ro, flyt dem kun, når det er nødvendigt, og arbejd altid med to personer ved et stort dyr. Brug kraftige handsker, lange ærmer og øjenbeskyttelse. Tag aldrig fat i halen.

Arten er solitær og bør holdes alene. To dyr i samme anlæg kan slås: forsøg på at sætte to voksne hunner af regnskovsformen *V. ornatus* sammen er endt i slagsmål inden for sekunder, og hannerne kan bekæmpe hinanden voldsomt. Som alle krybdyr kan arten bære salmonella i afføringen. Vask hænder med sæbe efter al kontakt med dyr, anlæg og vand, hold dyr og redskaber væk fra køkkenet, og lad ikke børn eller personer med svækket immunforsvar have kontakt.

Læs mere: Karantæne og hygiejne

Avl

KØNSMODENHED OG KØNSBESTEMMELSE

Kønnene ligner hinanden, så sikker kønsbestemmelse kræver undersøgelse af kloakområdet, ultralyd eller prøver hos en dyrlæge med erfaring i krybdyr. Kønsmodenheden varierer mellem bestandene. I Tchad og Mali er hunnerne kønsmodne ved en snude-kloak-længde på 34-48 cm efter omkring to år, mens dyr i det sydlige og centrale Afrika er omkring 120 cm lange, når de bliver kønsmodne efter tre-fire år. Hunner skal have en god kropsvægt, før de sættes i avl, men mere præcise vægt- og alderskrav er ikke dokumenteret.

PARRING

I naturen yngler arten én gang om året, med sæson fra juni til oktober, og parringen følger typisk regntiden. Hannerne forsvarer store territorier og bryder med hinanden, mens selve parringen ikke er så voldsom som hos mange andre varaner. Arten parrer sig med flere partnere. I fangenskab er avl sjælden, men det er lykkedes i zoologiske haver, og en vinterhvile er ikke nødvendig for at få dyrene til at yngle. Hvordan dyrene bedst sættes sammen, er ikke dokumenteret. Introduktion af to så store og forsvarsvillige dyr skal ske under overvågning og med mulighed for at skille dem øjeblikkeligt.

Jomfrufødsel er dokumenteret hos regnskovsformen *V. ornatus*: en hun, der aldrig havde været sammen med en han, lagde et kuld, hvor to æg indeholdt fosterudviklede unger. Æg fra hunner, der holdes alene, er altså ikke nødvendigvis ubefrugtede.

ÆGLÆGNING OG KULD

Kuldet afhænger af hunnens størrelse, og angivelserne svinger fra 5-60 æg (i gennemsnit omkring 25) til 20-60 æg (i gennemsnit omkring 35). I naturen lægges ét kuld om året, omkring fire uger efter parringen. Hun graver et hul i sandet jord nær vandet, op til 70 cm dybt, eller i et aktivt termitbo og lægger æggene over to til tre dage. Æggene er omkring 6 × 4 cm. Hos regnskovsformen *V. ornatus* har kuld i fangenskab været på 12-21 æg, lagt med 12-16 måneders mellemrum. En hun begyndte at prøvegrave otte dage før æglægningen, lagde 21 æg på omkring 30 minutter og forsvarede dem bagefter; en anden gang åd hun nogle af æggene, før de blev samlet ind.

I fangenskab har hunnen brug for en stor æglæggekasse eller et dybt, fugtigt lag sand og jord, hvor hun kan grave, gerne et roligt sted væk fra publikum og forstyrrelser. Mangler hun et egnet sted, kan hun tilbageholde æggene, hvilket er livsfarligt. Opsøg dyrlæge, hvis hunnen er tydeligt drægtig og ikke lægger.

INKUBATION

Æggene flyttes forsigtigt til en inkubator uden at blive vendt og lægges i fugtig vermiculit eller perlit. Æg fra et opdrættet par klækkede efter 28 uger ved 27-29 °C og 90 % luftfugtighed, og seks-syv måneder er den almindelige angivelse. Inkubationstiden varierer meget: i fangenskab er æg klækket efter 120-126 dage ved 30 °C og efter 141-150 dage ved 27-30,5 °C, mens udviklingen i naturen tager 6-9 måneder og undertiden op til et år. I et kuld fra en hun uden han, inkuberet ved 27 °C i vermiculit med vand i forholdet 1:2 efter vægt, gik de fleste æg til. Selve klækningen tager fra 15 minutter til syv timer. I naturen venter ungerne nogle gange på regn, der blødgør det hårde bo, og ungerne kan blive nogle dage i termitboet, inden de spredes.

Læs mere: Inkubation af æg

OPDRÆT AF UNGER

Ungerne er 17-30 cm lange (omkring 13 cm fra snude til kloak) og vejer omkring 26 g ved klækningen. De får små insekter og snegle, gerne dagligt (et skøn), pudret med kalk, og vokser hurtigt. Hold dem enkeltvis, da de ellers æder eller skader hinanden. Planlæg på forhånd, hvad der skal ske med dem: dyrene bliver store, farlige og dyre.

Sundhed og typiske fejl

Arten er hårdfør i naturen, men dyr i fangenskab har typisk problemer, der skyldes for lidt plads, forkert varme og lys eller for meget og for ensidig kost. De vigtigste problemer er:

- Fedme, især ved gnavere som hovedføde, overfodring og for lidt bevægelse. Fedme ses ofte ved obduktion.
- Urinsyregigt og bakterieinfektioner, som er blandt de hyppigste dødsårsager hos varaner i fangenskab.
- Knoglesvækkelse (metabolisk knoglesygdom) ved for lidt UVB, kalk og D3-vitamin: bløde kæber, krumme lemmer, rystelser.
- Tarminfektioner. Et seksårigt dyr døde pludselig af en alvorlig tarmbetændelse med *Pseudomonas aeruginosa*, en bakterie, der var modstandsdygtig over for flere almindelige antibiotika. Behandling kræver derfor en dyrlæge og en dyrkning af bakterien.
- Parasitter i tarmen, især hos vildfangne dyr, og sygdomme, der opstår ved stress og forkert varme.
- Æglægningsbesvær hos hunner uden en egnet redeplads.
- Forbrændinger fra uafskærmede varmekilder og skader fra slagsmål eller kløer og bid.
- Salmonella, som dyret kan bære uden at være sygt, og som kan smitte til mennesker.

Dyr i handlen er formentlig næsten altid importerede, fordi arten kun er avlet få gange i fangenskab. Det betyder stress og transportskader, parasitter og risiko for, at dyret er svækket fra starten. De fleste dyr, der købes som små, bliver aldrig voksne, og dem, der gør, ender ofte hos redningsorganisationer eller bliver sat ud i naturen, når de bliver for store. Det er formentlig en del af forklaringen på de indførte bestande i Florida.

Søg dyrlæge med erfaring i krybdyr, hvis dyret taber sig, ikke spiser, har vedvarende løs afføring, hævelser eller bløde knogler. Aftal på forhånd, hvem der kan hjælpe, og hvordan et stort dyr kan transporteres sikkert.

Læs mere: Typiske sygdomme og tegn på sygdom Læs mere: Køb af dyr: opdræt, vildfang og transport

Spørg altid dine kloge bekendte

Vejledningen er et godt sted at begynde, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskellige, og meget af det vigtigste lærer man af dem, der har holdt arten i årevis. Tal med en avler, en erfaren holder eller en dyrlæge med forstand på krybdyr og padder, før du anskaffer dyret - og igen, hvis noget ser forkert ud.